

САНКЦІЇ ЯК ІНСТРУМЕНТ ПРИМУСУ ВІДШКОДУВАННЯ ЗБИТКІВ, ЩО ВИНИКЛИ ВНАСЛІДОК ВОЄННИХ ДІЙ

МАКСИМОВИЧ Роман Олегович - кандидат юридичних наук, докторант кафедри міжнародного та європейського права Державного університету «Київський авіаційний інститут»

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-1812-6624>

DOI: <https://doi.org/10.71404/EP.2025.1.47>

Санкції як інструмент міжнародного впливу відіграють важливу роль у відновленні справедливості та компенсації збитків, завданих воєнними діями. У контексті сучасних збройних конфліктів, порушення міжнародного гуманітарного права залишають серйозні економічні, соціальні та культурні наслідки для постраждалих країн, зокрема для цивільного населення. Традиційні механізми компенсації, такі як відшкодування збитків, часто виявляються недостатніми або недоступними, що робить застосування санкцій важливим інструментом для примусу агресора до виконання своїх міжнародних зобов'язань.

У статті розглядаються різні аспекти використання санкцій як інструменту компенсації збитків, завданих воєнними діями, а також роль міжнародних організацій і судових інстанцій у забезпеченні виконання рішень щодо відшкодування. Особливу увагу приділено застосуванню економічних, фінансових, торгових та дипломатичних санкцій як засобу примусу до виконання зобов'язань. Аналізується можливість використання санкційних коштів для створення спеціальних фондів, які б сприяли відшкодуванню збитків жертвам війни, а також для підтримки відновлення зруйнованих інфраструктур.

Особливу увагу приділено механізмам взаємодії між санкціями та міжнародними юридичними інструментами компенсації, такими як рішення Міжнародного кримінального суду (МКС) і міжнародних організацій, які можуть сприяти забезпеченню справедливос-

ті навіть у випадках, коли національні правові системи не здатні забезпечити ефективне відшкодування. Досліджено перспективи розвитку санкційної політики, включаючи створення нових міжнародних механізмів, таких як компенсаційні фонди або програми з відновлення, а також застосування новітніх фінансових інструментів, що можуть покращити ефективність санкцій.

Перспективи застосування санкцій для компенсації шкоди від воєнних дій вимагають комплексного підходу, який включає співпрацю міжнародних організацій, судових інстанцій та держав для створення механізмів примусу і забезпечення компенсацій для постраждалих. Використання санкцій як інструменту не лише для примусу, а й для сприяння відшкодуванню шкоди, є важливим кроком на шляху до забезпечення міжнародної справедливості в умовах постконфліктних реальностей.

Ключові слова: санкції, компенсація збитків, збитки, міжнародне право, воєнні дії

Постановка проблеми

Постановка проблеми полягає в тому, що збройні конфлікти та порушення міжнародного гуманітарного права часто залишають за собою значні економічні, соціальні та культурні збитки для постраждалих країн і громадян. Традиційні механізми компенсації не завжди є достатньо ефективними або доступними, що ставить під сумнів справедливість відшкодування збитків для жертв воєнних дій. У цьому контексті санкції, які стали важливим інструментом міжнародної

політики, набувають нової ролі: вони використовуються не лише як засіб покарання, а й як механізм примусу до виконання міжнародних зобов'язань щодо компенсації шкоди. Однак ефективність санкцій у ролі компенсації вимагає вдосконалення їх механізмів, інтеграції з іншими міжнародними правовими інструментами та створення нових підходів до їх застосування для забезпечення справедливості у післяконфліктних суспільствах.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Аналіз останніх досліджень і публікацій щодо компенсації збитків, завданих воєнними діями, свідчить про те, що ці питання залишаються надзвичайно актуальними в сучасній науці та практиці міжнародного публічного права. Зокрема, дослідження вказують на необхідність удосконалення існуючих механізмів компенсації та пошуку нових підходів до цього процесу. У працях таких науковців, як Т. Короткий, І. Нуруллаєв, А. Кориневич, В. Сушицький, А. Пахомов та інших, висвітлюються різні аспекти правового забезпечення компенсації шкоди, спричиненої збройними конфліктами. Окрему увагу дослідники приділяють питанню застосування санкцій як інструменту міжнародного впливу, здатного сприяти примусу агресора до виконання зобов'язань щодо відшкодування збитків.

Мета і завдання дослідження

Метою дослідження є аналіз санкцій як інструменту компенсації збитків, завданих воєнними діями, з фокусом на їхню роль у відшкодуванні шкоди постраждалим країнам та жертвам агресії. Завданням дослідження є вивчення ефективності санкцій у контексті примусу до виконання міжнародних зобов'язань щодо компенсації, визначення взаємозв'язку між санкціями та міжнародними юридичними механізмами компенсації, а також оцінка сучасних практик та перспектив розвитку санкційної політики, спрямованої на відновлення справедливості в постконфліктних суспільствах.

Виклад основного матеріалу

Санкції в міжнародному праві є важливим механізмом як відповідь на порушення міжнародного права, зокрема в контексті воєнних конфліктів. У сучасному світі, де геополітичні протистояння, збройні конфлікти та порушення прав людини стали частими явищами, застосування санкцій стало необхідним засобом для забезпечення міжнародної стабільності та підтримання правопорядку. Особливу роль санкції відіграють у контексті стимулювання відшкодування збитків, завданих воєнними діями. Порушення міжнародного гуманітарного права, включаючи воєнні злочини, часто залишають за собою значні економічні, соціальні та культурні наслідки для постраждалих країн, особливо для мирного населення. В умовах, коли традиційні механізми компенсації, такі як безпосереднє фінансове відшкодування або матеріальна допомога, можуть бути недостатньо ефективними або ж взагалі відсутні, санкції набувають нової ролі – вони стають засобом не лише для покарання порушників, а й для забезпечення справедливості.

Завдяки застосуванню санкцій міжнародна спільнота може примусити агресора до виконання своїх міжнародних зобов'язань щодо компенсації шкоди, що стала результатом воєнних дій. Таким чином, санкції стають не тільки інструментом політичного тиску, а й ефективним механізмом, що підтримує принципи міжнародного правосуддя та гуманітарного права. У статті розглядаються різні аспекти застосування санкцій як інструменту компенсації збитків, завданих війною, а також роль міжнародних організацій та судових інстанцій у забезпеченні виконання рішень щодо відшкодування шкоди [1].

Санкції, як правило, включають економічні, торгові, фінансові та дипломатичні заходи, спрямовані на обмеження прав і можливостей держав, що порушують міжнародні норми, зокрема ті, що стосуються воєнних злочинів і порушення міжнародного гуманітарного права. Такі заходи можуть бути застосовані до держав чи осіб, що вчиняють агресію, злочини проти людяності чи інші серйозні порушення, зокрема в контек-

сті збройних конфліктів. Санкції в свою чергу можуть бути використані не лише як засіб політичного тиску або покарання, а й як інструмент примусу до виконання міжнародних зобов'язань щодо компенсації завданих збитків, що є ключовим аспектом відновлення справедливості. Коли порушується міжнародне гуманітарне право, санкції можуть стати ефективним механізмом, який сприяє відшкодуванню шкоди. Вони можуть створювати фінансовий тиск на агресора, змушуючи держави або суб'єкти, що порушують норми, погодитися на відшкодування постраждалим сторонам [2].

Санкції можуть також сприяти створенню правових і фінансових механізмів для компенсації збитків, зокрема для жертв війни. Поряд з цим вони можуть діяти як стимул для проведення переговорів між сторонами конфлікту щодо компенсацій, особливо коли інші дипломатичні заходи не дали результату.

Такі компенсаційні програми можуть включати фінансову допомогу для постраждалих осіб, відновлення інфраструктури в зруйнованих районах, а також надання медичних та психологічних послуг жертвам воєнних злочинів [3].

Міжнародне право передбачає, що держави повинні нести відповідальність за збитки, завдані своїми діями під час збройних конфліктів. У контексті міжнародного гуманітарного права воєнні злочини та серйозні порушення прав людини підлягають не лише судовому переслідуванню, а й компенсації жертвам цих злочинів.

Механізм компенсації має важливе значення, оскільки він сприяє відновленню справедливості і стабільності у післяконфліктних суспільствах. Однак відшкодування збитків не завжди може бути здійснено шляхом прямої фінансової компенсації або національних судових рішень, зокрема у випадку, коли агресор відмовляється від виконання міжнародних зобов'язань. Саме в таких випадках санкції можуть стати важливим інструментом для забезпечення виконання рішень міжнародних судів та зобов'язань щодо компенсації. Санкції можуть бути частиною комплексного механізму, який сприяє реалізації міжнародного

правосуддя та досягненню компенсації для постраждалих осіб.

Одним з основних механізмів, що здійснюють нагляд за виконанням міжнародних зобов'язань у сфері компенсації, є Міжнародний кримінальний суд (МКС), який ухвалює рішення щодо відповідальності за воєнні злочини та зобов'язує держави до виконання певних фінансових зобов'язань перед жертвами. Однак оскільки судові рішення можуть не завжди бути достатньо ефективними у випадках, коли винні країни або організації намагаються ухилитися від виконання, санкції можуть стати додатковим інструментом примусу. У таких випадках санкції можуть використовуватись для того, щоб змусити агресора виконати рішення суду або зобов'язання щодо компенсації, створюючи додатковий політичний і економічний тиск на держави чи суб'єкти, що порушують міжнародне право [4]. Крім того, санкції можуть бути накладені на держави або осіб, які відмовляються від виконання своїх міжнародних зобов'язань щодо компенсації збитків. Це створює правовий тиск, що змушує держави або інші суб'єкти міжнародного права досягати вирішення питань компенсації, навіть коли національні правові системи не мають прямих механізмів для відшкодування.

У цьому контексті санкції можуть бути ефективним засобом забезпечення відповідальності, оскільки вони сприяють створенню обов'язку виконання міжнародних судових рішень, забезпечуючи так необхідну компенсацію жертвам агресії. Санкції також можуть включати обмеження на надання міжнародної допомоги чи доступу до важливих фінансових ресурсів для держав, які відмовляються від співпраці або виконання міжнародних зобов'язань щодо компенсації. У цьому випадку санкції виступають як додатковий засіб для стимулювання держави чи осіб до виконання своїх зобов'язань. Наприклад, заблоковані активи або заборона на торгівлю можуть стати важливим стимулом для повернення коштів або відшкодування постраждалим особам. З іншого боку, санкції можуть бути спрямовані не лише проти держав-агресорів, а й проти підприємств, фінансових установ чи

інших суб'єктів, які забезпечують підтримку або фінансування військових дій, що порушують міжнародне гуманітарне право. Це дозволяє значно розширити дію санкцій і створити додаткові правові механізми, через які можна здійснювати відшкодування збитків та досягати справедливості [5].

Таким чином, санкції виступають не тільки як інструмент примусу або політичного тиску, але й як важливий елемент механізму компенсації збитків, що забезпечує виконання міжнародних зобов'язань і правосуддя. У сучасних умовах, коли порушення міжнародного гуманітарного права набувають все більш масштабного характеру, санкції є незамінним інструментом для підтримки ефективного механізму компенсації та справедливості на міжнародному рівні.

Санкції мають обмежену ефективність, особливо у випадках, коли країни-агресори не зацікавлені у відшкодуванні збитків або мають потужну міжнародну підтримку, що може послаблювати ефективність цих санкцій. У таких ситуаціях, коли одностороннє застосування санкцій не приносить результатів, вони можуть виступати лише як один із інструментів у рамках більш широкої стратегії, що включає дипломатичні зусилля, участь міжнародних організацій та судових інстанцій. Міжнародні механізми, такі як резолюції ООН або рішення Міжнародного кримінального суду, можуть відігравати важливу роль у мобілізації міжнародної спільноти для надання додаткового тиску на країну-агресора. Попри складність ситуацій, санкції можуть значно сприяти залученню держав до вирішення питання компенсації шкоди через надання фінансового чи матеріального забезпечення постраждалим.

Таким чином, сучасні практики застосування санкцій у контексті компенсації збитків від воєнних дій показують, що санкції можуть бути ефективним інструментом у комплексному підході до вирішення питань компенсації, відновлення справедливості та стабілізації постконфліктних регіонів. Однак для досягнення максимального ефекту санкції повинні бути частиною стратегічної політики, яка включає юридичні та дипломатичні заходи на міжнародному рівні [6].

Загалом, санкції можуть стати важливим інструментом компенсації збитків, завданих воєнними діями, однак для цього потрібно значно вдосконалити механізми їхнього застосування на міжнародному рівні. Враховуючи складність сучасних міжнародних конфліктів, санкції повинні розглядатися як частина комплексного підходу до забезпечення справедливості та відновлення правопорядку після агресії. Для цього необхідно розвивати нові підходи до застосування санкцій, зокрема, щодо забезпечення виконання рішень міжнародних судів та створення спеціальних компенсаційних фондів для відшкодування збитків постраждалим особам. Одним із перспективних напрямків є створення міжнародних фондів або механізмів, які дозволяють використовувати заморожені активи чи інші ресурси, отримані через санкції, для компенсації жертвам воєнних злочинів та відновлення постраждалих регіонів. Такий підхід дасть змогу не лише забезпечити фінансову компенсацію, але й сприяти довгостроковому відновленню інфраструктури, соціальних послуг та гуманітарної допомоги в регіонах, що пережили збройні конфлікти.

Одним з важливих аспектів є необхідність покращення координації між міжнародними акторами, такими як держави, міжнародні організації, суди та гуманітарні агенції. Це включає створення механізмів для тіснішої співпраці між організаціями, такими як Організація Об'єднаних Націй (ООН), Міжнародний кримінальний суд (МКС) та іншими міжнародними інститутами, які можуть відігравати важливу роль у вирішенні питань компенсації. Спільна робота цих інституцій дозволить створити більш ефективний і чіткий механізм для реалізації рішень щодо відшкодування шкоди. У межах розвитку санкційної політики важливо удосконалити процедури накладення санкцій, щоб вони не лише карали агресора, а й стимулювали виконання міжнародних зобов'язань щодо компенсації.

Зокрема, слід розглянути можливість запровадження санкцій, які б прямо пов'язувалися з виконанням рішень міжнародних судів і зобов'язаннями щодо фінансування програм компенсації. Такі санкції

можуть включати обмеження доступу до міжнародних фінансових ресурсів, блокування активів або заборону на ведення бізнесу з міжнародними фінансовими установами для держав, які ухиляються від відшкодування збитків. Слід також враховувати нові реалії міжнародних конфліктів, в тому числі гібридні війни, де порушення міжнародного гуманітарного права може бути менш очевидним, а порушники можуть не бути чітко визначеними. У таких випадках санкції можуть відігравати роль не лише як механізм покарання, але й як інструмент для стимулювання політичних і дипломатичних зусиль, спрямованих на відновлення справедливості. Важливо, щоб санкції стали частиною більш широкої стратегії, що включає дипломатичний тиск, залучення міжнародних організацій, а також судові та правозахисні інструменти. Перспективи розвитку санкційної політики також полягають у використанні нових технологій, зокрема фінансових інструментів, для більш ефективного ідентифікації та заморожування активів, пов'язаних із порушеннями міжнародного права. Використання блокчейн-технологій або інших цифрових інструментів може значно покращити прозорість та ефективність санкцій, зробивши процес відшкодування більш доступним і безпечним [7]. Таким чином, перспективи розвитку санкційної політики в контексті компенсації збитків від воєнних дій передбачають не лише вдосконалення механізмів застосування санкцій, але й інтеграцію цих заходів у ширшу стратегію міжнародного правосуддя.

Урахування сучасних викликів і розвиток нових інструментів дозволить зробити санкції більш ефективними та забезпечити реальну компенсацію жертвам воєнних злочинів, сприяючи відновленню справедливості в постконфліктних суспільствах.

Висновок

Санкції становлять один із ключових механізмів міжнародного впливу, особливо у сфері відшкодування збитків, спричинених воєнними конфліктами. Вони не лише виконують функцію покарання агресорів, а й стають ефективним механізмом приму-

су до виконання міжнародних зобов'язань щодо компенсації шкоди. У випадках, коли традиційні механізми відшкодування не можуть бути реалізовані, санкції відіграють важливу роль у забезпеченні справедливості, сприяючи використанню заморожених активів для фінансування програм відновлення та компенсації. Однак для досягнення максимального ефекту необхідно вдосконалити міжнародні механізми санкцій, створюючи спеціальні фонди та покращуючи координацію між міжнародними акторами.

Перспективи розвитку санкційної політики включають впровадження нових технологій і фінансових інструментів, що дозволяють підвищити ефективність санкцій та сприяти відновленню справедливості в постконфліктних регіонах.

Література

1. Ruys T. Sanctions, Retorsions and Countermeasures: Concepts and International Legal Framework URL: <https://www.ohchr.org/sites/default/files/Documents/Issues/UCM/ReportHRC48/Academia/submission-tom-ruys-2.pdf>
2. Bryan R. Early. Making sanctions work: promoting compliance, punishing violations, and discouraging sanctions busting. Research Handbook on Economic Sanctions. 2021. pp. 167–186
3. Overview of the current regulation of liability for sanctions evasion: state of play and prospects URL: https://confiscation.com.ua/en/analytics/oglyad_stanu_prytyagnennya_do_vidpovidalnosti_za_obhid_sankcij_suchasnyj_stan_ta_perspektyvy/
4. Abi-Saab G. The Concept of Sanction in International Law in Gowlland-Debbas, V. United Nations Sanctions and International Law. – Hague: Kluwer Law International, 2001. – P. 32.
5. Kravtsov S. Common Issues of Compensation Mechanisms and the National and International Regulatory Sources on the Compensation. Ukraine's Journey to Recovery, Reform and Post-War Reconstruction. 2024. pp. 89–100
6. Moiseienko A. Sanctions, Confiscation, and the Rule of Law URL: <https://geopolitique.com>

eu/en/articles/sanctions-confiscation-and-the-rule-of-law/

7. Khort I. The Sanctions Principles-Based Regulation: A Blueprint for a New Approach for the EU Sanctions Policy. *European Company and Financial Law Review*. 2024. №21(2). pp. 192-233

Maksymovych Roman

Ph.D. in Law,

doctoral candidate of the Department of International and European Law, State university

«Kyiv aviation institute»

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-1812-6624>

maksymovych1989@gmail.com

**SANCTIONS AS A TOOL OF
COERCION FOR THE REIMBURSEMENT
OF DAMAGES ARISING FROM ARMED
CONFLICT**

Sanctions, as a tool of international influence, play a crucial role in restoring justice and compensating for damages caused by armed conflicts. In the context of contemporary armed conflicts, violations of international humanitarian law leave serious economic, social, and cultural consequences for the affected countries, particularly for the civilian population. Traditional compensation mechanisms, such as damage reimbursement, often prove insufficient or inaccessible, making the use of sanctions an important instrument for compelling the aggressor to fulfill their international obligations. The article examines various aspects of using sanctions as a tool for compensating damage caused by armed conflict, as well as the role of international

organizations and judicial bodies in ensuring the enforcement of compensation decisions. Special attention is given to the application of economic, financial, trade, and diplomatic sanctions as means of compelling the fulfillment of obligations.

The possibility of using sanction funds to create special funds aimed at compensating the victims of war and supporting the reconstruction of destroyed infrastructure is analyzed. Particular attention is paid to the mechanisms of interaction between sanctions and international legal compensation instruments, such as the decisions of the International Criminal Court (ICC) and international organizations, which can help ensure justice even when national legal systems are unable to provide effective compensation. The article explores the prospects of developing sanctions policy, including the creation of new international mechanisms such as compensation funds or recovery programs, as well as the application of advanced financial tools that could enhance the effectiveness of sanctions.

The prospects for using sanctions to compensate for war damages require a comprehensive approach, involving cooperation between international organizations, judicial bodies, and states to create enforcement mechanisms and ensure compensation for the affected. The use of sanctions not only as a means of coercion but also as a tool for facilitating damage reimbursement is an important step toward ensuring international justice in post-conflict realities.

Keywords: sanctions, compensation for damages, damages, international law, armed conflict